

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków
90-425 Łódź, ul. Piotrkowska 99

Łódź, 27-12-2023 r.

WUOZ-ZRR.5144.55.2023.NK

Klasztor Ojców
Franciszkanów
ul. Główna 11
97-213 Smardzewice

**POZWOLENIE NA PROWADZENIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH I BADAŃ KONSERWATORSKICH PRZY ZABYTKU
WPISANYM DO REJESTRU ZABYTKÓW**

Na podstawie art. 6 ust.1, pkt 2 lit a; art. 7 pkt 1; art. 36 ust.1 pkt 1 i 3 oraz ust. 5, w związku z art. 89 pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.; dalej: u.o.z.o.z) i z § 12 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków z dnia 2 sierpnia 2018 r. (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 81) oraz art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 775. ; dalej: k.p.a.)

Po rozpatrzeniu wniosku: Klasztorowi Ojców Franciszkanów w Smardzewicach, ul. Główna 11, 97-213 Smardzewice

o udzielenie pozwolenia: na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytkowym ołtarzu bocznym pw. bł. Salomei wraz z obrazem, znajdującym się w kościele parafialnym pw. św. Anny w Smardzewicach

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków

pozwala

Klasztorowi Ojców Franciszkanów w Smardzewicach, na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytkowym ołtarzu bocznym pw. bł. Salomei z ok. 1730 r. wraz z obrazem bł. Salomei sprzed 1675 r., wpisanych do rejestru zabytków ruchomych pod nr B/124/15-16 decyzją z dn. 10.11.1981 r. znak: KL.IV-5330/18/81, wydaną przez Urząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim, Wydział Kultury i Sztuki, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, polegających na przeprowadzeniu badań konserwatorskich oraz kompleksowej konserwacji i restauracji ww. obiektów zgodnie z załączonym do wniosku programem opracowanym przez konserwatora dzieł sztuki mgr Piotra Jabłońskiego *Program prac konserwatorskich. Ołtarz św. Salomei w kościele p.w. św. Anny w Smardzewicach*, stanowiącym załącznik do niniejszej decyzji, oznaczonym pieczęcią organu.

Termin ważności pozwolenia: 31.01.2026 r.

Pozwolenie niniejsze udzielone zostaje na następujących warunkach:

Art. 36 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. u.o.z.o.z oraz § 12 ust. 1, 2 i 3 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków z dnia 2 sierpnia 2018 r. (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 81)

1. Warunkiem wydania niniejszej decyzji jest obowiązek kierowania pracami konserwatorskimi i badaniami albo samodzielnego wykonywania tych prac i badań przez osoby spełniające wymagania, o których mowa w art. 37a u.o.z.o.z.;
2. Należy przekazać Łódzkiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac i badań, a w toku prac i badań na 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby, o której mowa w punkcie 1. niniejszych warunków: a) imię, nazwisko i adres osoby, o której mowa w pkt 1, b) dokumenty potwierdzające spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa w art. 37a u.o.z.o.z., c) oświadczenie osoby, o której mowa w pkt 1, o przyjęciu przez tę osobę obowiązku kierowania tymi pracami i badaniami albo samodzielnego ich wykonywania;
3. Warunek sformułowany w pkt. 2 uważa się za spełniony w przypadku kierowania ww. pracami i badaniami albo samodzielnego ich wykonywania przez osobę wskazaną we wniosku o udzielenie pozwolenia i posiadającą kwalifikacje, o których mowa w art. 37a u.o.z.o.z., o ile do wniosku zostały dołączone wymienione w pkt. 2 dokumenty i informacje;
4. Należy zawiadomić Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu badań lub prac;
5. Należy niezwłocznie zawiadomić Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu prac, które mogą mieć wpływ na stan zachowania zabytku;
6. **Po całkowitym rozpoznaniu obiektu należy zwołać komisję konserwatorską;**
7. Szczegółowe kwestie formalne i merytoryczne nie rozwiązane w programie załączonym do wniosku o udzielenie niniejszego pozwolenia wymagają rozstrzygnięcia na piśmie w porozumieniu z Łódzkim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
8. Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, cofnięte lub zmienione w drodze decyzji, jeżeli w trakcie wykonywania badań, prac lub innych działań określonych w pozwoleniu wystąpiły nowe fakty i okoliczności, mogące doprowadzić do uszkodzenia lub zniszczenia zabytku (art. 47 pkt 1 u.o.z.o.z.);
9. W zakresie prowadzenia dokumentacji przebiegu prac i ich wyników zobowiązują wykonawcę do wykonywania dokumentacji fotograficznej rejestrującej poszczególne fazy prac, w sposób pozwalający na jednoznaczną identyfikację i przestrzenną lokalizację prowadzonych działań, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć;
10. Po zakończeniu prac w terminie 3 miesięcy od dnia ich zakończenia należy przekazać dokumentację konserwatorską, zgodną z standardami określonymi w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r., Łódzkiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
11. Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków uczestniczy w odbiorze częściowym i końcowym wykonanych prac, sprawdzając zgodność z udzielonym pozwoleniem;

Uzasadnienie

Klasztor Ojców Franciszkanów w Smardzewicach zwrócił się z wnioskiem o udzielenie pozwolenia na przeprowadzenie badań konserwatorskich oraz prac konserwatorsko-restauratorskich przy zabytkowym ołtarzu bocznym pw. bł. Salomei wraz z obrazem, należących do wyposażenia kościoła parafialnego w Smardzewicach. Wniosek złożony dn. 15.02.2023 r. Program prac konserwatorskich uzupełniono 12.12.2023 r. Strona złożyła oświadczenie o rezygnacji z możliwości bycia informowanym o wszczęciu i zakończeniu prowadzonego postępowania, oraz o możliwości zapoznania się z aktami sprawy, stosownie do treści art. 10 k.p.a.

Przedmiotowy ołtarz wraz z obrazem wpisane są do rejestru ruchomych pod nr B/124/15-16 decyzją z dn. 10.11.1981 r. znak: KL.IV-5330/18/81, wydaną przez Urząd Wojewódzki w Piotrkowie Trybunalskim, Wydział Kultury i Sztuki, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W związku z powyższym wszelkie działania, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wymagają uzyskania pozwolenia Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Po przeanalizowaniu przedłożonego programu prac stwierdzono, iż działania będą polegały m.in. na: badaniach; wykonaniu odkrywek stratygraficznych; pracach konserwatorsko-restauratorskich; elementach architektonicznych, rzeźbiarskich i snycerskich ołtarza; demontażu obiektów przewiezieniu obiektów do pracowni konserwatorskiej; oczyszczeniu elementów; przeprowadzeniu dezynsekcji; konsolidacji warstw technologicznych; wzmocnieniu najbardziej zdestruowanych elementów; usunięciu przemalowań; rekonstrukcji elementów brakujących lub nie nadających się do naprawy; uzupełnieniu ubytków i ich opracowaniu; nałożeniu werniksów; montażu wszystkich elementów w kościele; obraz; demontażu z ołtarza i przewiezieniu do pracowni konserwatorskiej; podklejeniu spękań warstw malarskich; usunięciu werniksu i ewentualnych przemalowań; wykonaniu reperacji podobrazia; ewentualnym wykonaniu dublażu; uzupełnieniu warstw technologicznych; montażu w nastawie. Przeprowadzenie ww. prac pozwoli na zatrzymanie procesów destrukcyjnych zachodzących w całym ołtarzu i przywróci pełnię jego wartości artystycznej.

Mając na uwadze cytowane na wstępie niniejszej decyzji przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które w związku z tego typu pracami nakładają na właściciela obiektu zabytkowego obowiązek uzyskania pozwolenia na ich wykonanie od Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, należało orzec jak w rozstrzygnięciu.

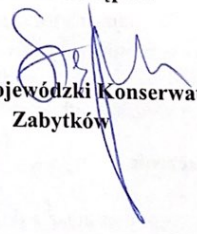
Pouczenie

- Od niniejszej decyzji przysługuje odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za pośrednictwem Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w terminie 14 dni od daty jej doręczenia (art. 127 § 1 i 2, art. 129 § 1 i 2 k.p.a.);
- Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków stwierdza wygaśnięcie decyzji, jeżeli decyzja została wydana z zastrzeżeniem dopełnienia przez stronę określonego warunku, a strona nie dopełniła tego warunku (art.162 § 1 pkt 2 k.p.a.);
- Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków uchyli decyzję, jeżeli została ona wydana z zastrzeżeniem dopełnienia określonych czynności, a strona nie dopełniła tych czynności w wyznaczonym terminie (art.162 § 2 k.p.a.);
- Obowiązki nałożone na mocy decyzji w razie ich niewykonania podlegają egzekucji w trybie przepisów ustawy z dnia 17 czerwca 1966 roku o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 2022 r., poz. 479) w trybie właściwym dla egzekucji obowiązków o charakterze niepieniężnym (możliwe jest nałożenie grzywny w celu przymuszenia);
- Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a pozwolenie cofnięte lub zmienione w drodze decyzji, jeżeli w trakcie wykonywania badań określonych

w pozwoleniu, wystąpiły nowe fakty i okoliczności, mogące doprowadzić do uszkodzenia lub zniszczenia zabytku (podstawa: art. 47 u.o.z.o.z.);

- Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków może, w przypadku stwierdzenia, że prace zostały wykonane w sposób odbiegający od zakresu i warunków pozwolenia, wydać decyzję nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub nałożyć obowiązek podjęcia określonych czynności w celu doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazanym sposobie i określonym terminie (art. 45 u.o.z.o.z.).
- Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1-5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500000 zł (art. 107d ust. 2 u.o.z.o.z.);
- W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu administracji publicznej, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna (art. 127a § 1 pkt 2 k.p.a.);
- Decyzja podlega wykonaniu przed upływem terminu do wniesienia odwołania, jeżeli jest zgodna z żądaniem wszystkich stron lub jeżeli wszystkie strony zrzekły się prawa do wniesienia odwołania (art. 130 § 4 Kpa);
- Decyzja niniejsza nie zwalnia z konieczności posiadania innych zezwoleń wymaganych prawem.

Aleksandra Stępień

Łódzki Wojewódzki Konserwator
Zabytków

Oplatę skarbową za wydanie decyzji-pozwolenia w wysokości 82 zł uiszczono na rachunek nr 50 1240 1037 1111 0011 0925 0073 – ustawa o opłacie skarbowej z dn. 16. 11. 2006 r

Załączniki:

1. Program prac

Otrzymują:

- ① Adresat
2. a/a

Do wiadomości:

1. Kuria Diecezji Radomskiej, ul. Malczewskiego 1, 26-600 Radom

Sprawę prowadzi:

Natalia Kubiak – Starszy Inspektor Wydział Zabytków Ruchomych i Rejestru Zabytków Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi, Tel. (42) 635 80 04

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Ołtarz Św. Salomei w kościele p. w. Św. Anny w Smardzewicach

P. Jablonski

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Ołtarz posiada oryginalną warstwę malarską w formie marmoryzacji, jest ona pokryta ciemnym, zbrązowiałym lakierem, który fałszuje kolorystykę oryginału. Polichromia oryginału wykazuje także zniszczenia spowodowane urazami mechanicznymi, jak również spowodowanymi działalnością drewnojadów. Owady są także powodem zniszczeń drewna w partiach snycerki. Jest to powodem znacznej degradacji drewna w partii cokołowej jak i ornamentальной ołtarza. Snycerka jest ponadto pokryta przynajmniej dwoma warstwami chronologicznymi folii szlag-metalu, która zakrywa oryginalne złocenia i srebrzenia, zafałszowując oryginalny wygląd ołtarza.

PROPONOWANY ZAKRES PRAC :

konservacja ołtarza:

Konservacja ołtarza :

1. wykonanie szczegółowej dokumentacji konserwatorskiej przed przystąpieniem do prac :
 - wykonanie fot. stanu zachowania konstrukcji ołtarza, oraz pełnej dok. fot. wszystkich ornamentów
 - dokładny opis poszczególnych elementów ołtarza z uwzględnieniem ich umiejscowienia i sposobu mocowania w ołtarzu (przed demontażem)
2. przeprowadzenie pomiarów wilgotności względnej w kościele, w celu dostosowania warunków panujących w pracowni
3. przeprowadzenie badań stanu zachowania, techniki i technologii (stratygrafii warstw malarskich) oraz podłoża drewnianego (rodzaj użytego drewna), wykonanie szczegółowych odkrywek na poszczególnych elementach ołtarza
4. wstępne oczyszczenie wszystkich elementów ołtarza z brudu i kurzu
5. przygotowanie elementów ołtarza do transportu
 - zabezpieczenie bibułką japońską osypujących się fragmentów złocień wraz z zaprawą i polichromii (także na obrazach)
 - demontaż elementów przeznaczonych do opracowania w pracowni
 - zabezpieczenie folią groszkową i przewiezenie do pracowni (stała wilgotność względna w zakresie wartości zbliżonych do warunków panujących w kościele)

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W ŁODZI
załącznik do decyzji znak

LW02-2RR.5144.55.2023.NK

6. podklejenie odspojeń i łusek zaprawy, konsolidacja słabych partii zaprawy poprzedzona próbami znalezienia odpowiedniej emulsji akrylowej np. Primale: AC 33, AC 35, WS 24, 411, Mowilith, Winacet DR 50, Polialkohol i inne (dotyczy oryginalnych partii złożonych i polichromowanych, jak również powierzchni obrazów)
7. przeprowadzenie dezynsekcji przez natrysk, iniekcje i pędzlowanie elementów konstrukcji ołtarza w których stwierdzono aktywne żerowiska owadów (Xirein), wymiana niektórych zniszczonych elementów konstrukcji ołtarza
8. wykonanie wzmocnień strukturalnych drewna zniszczonego przez owady, uzależnionych od stopnia zniszczenia obiektu:
 - kąpiele w roztworze żywicy Paraloid B-72 w toluenie przez częściowe zanurzenie przy wykorzystaniu podciągania kapilarnego, impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie elementów konstrukcyjnych ołtarza a także fragmentów rzeźb i ornamentów których nie można impregnować przez zanurzenie
 - impregnacja przez iniekcje i pędzlowanie tylnej strony konstrukcji ołtarza
 - możliwość zastosowania impregnacji próżniowej (rękaw foliowy, poliestrowy) w przypadku silnej degradacji struktury drewnianej rzeźb
(impregnacja zostanie przeprowadzona za pomocą roztworów, kolejno: 10%, 15% i 20% Paraloidu B-72 w toluenie)
9. oczyszczenie impregnowanych elementów z zacieków impregnatu (toluen, aceton)
10. usunięcie przemalowań i wtórnych zapraw z ołtarza, oraz z partii aplikacji snycerskich pokrytych brązą i lakierami. możliwość zastosowania środków:
 - chemicznych: (Dynamitt, Remosol AM, Abbeizer, Grintone oraz różne mieszaniny rozpuszczalników i żeli) usuwanie środków chemicznych za pomocą acetonu;
 - metody termicznej - Leister.
 - metody mechanicznej (za pomocą skalpela – dotyczy głównie wtórnych zapraw)wyбір metody zależy od wyników przeprowadzonych prób.
11. usunięcie zabrudzeń powierzchniowych z oryginalnych partii polichromii (możliwość zastosowania środków powierzchniowo czynnych (Canpac, cytrynian amonu w odczynach: obojętnym, zasadowym lub kwaśnym, inne detergenty), oraz różnych mieszanin rozpuszczalników
12. przeprowadzenie oczyszczania oryginalnych złoceń z zabrudzeń i ze zmatowień
 - metodą chemiczną (Canpac w rozpuszczalnikach, aceton, różne żele rozpuszczalnikowe, inne metody chemiczne)
 - metodą mechaniczną za pomocą różnego rodzaju gumek i materiałów do czyszczenia złoceń
13. rekonstrukcja fragmentów konstrukcyjnych ołtarza których brak lub których destrukcja została bardzo daleko posunięta, przy zastosowaniu metody flekowania nowym odpowiednio zabezpieczonym drewnem (Xirein, Drewnochron)
14. wypełnienie spękań szczelin, i drobnych ubytków drewna przy zastosowaniu mas

polioctanowo-trocinowych, żywiczno-trocinowych i akrylowo-trocinowych a także żywicy Araldit (Bresciani), w zależności od wymaganej wytrzymałości spoiny i rodzaju brakującego fragmentu

15. rekonstrukcja brakujących fragmentów form rzeźbiarskich za pomocą kitu na bazie żywicy Araldit (Bresciani)
16. wykonanie (w razie potrzeby) rekonstrukcji większych form rzeźbiarskich na podstawie zachowanych oryginałów, z dobrze wysezonowanego i zabezpieczonego drewna lipowego
17. wykonanie rekonstrukcji ubytków brakujących partii zapraw (zaprawa kredowo-klejowa na bazie kleju króliczego: Kremer-Pigmente, i kredy szampańskiej)
18. opracowanie zrekonstruowanych zapraw i kitów
19. uzupełnienie brakujących fragmentów pulmentu w kolorze oryginału (Selhamin, Lefranc)
20. rekonstrukcja złocień i srebrzeń na poler przy pomocy płatków o odpowiednio dobranym kolorze, złoto płatkowe 23 ³/₄ K (w miejscach bardzo silnie przetartych złocień oryginalnych, oraz w miejscach całkowitych ubytków złocień), srebrzenia przy użyciu srebra proszkowego włoskiego, lub płatkowego w partiach lepiej zachowanych złocień i srebrzeń wykonanie rekonstrukcji za pomocą punktowań złotem i srebrem w proszku dobranym kolorystycznie do oryginału (zastosowanie metody kreski lub kropki w zależności od rodzaju opracowywanej formy plastycznej)
21. wykonanie drobnych przetarć estetyzujących końcowy efekt uzyskanych złocień i srebrzeń (patynowanie), (w zależności od ustaleń komisji konserwatorskiej)
22. zabezpieczenie srebrzeń na poler, oraz na mat (Incrall 44), przez nałożenie kilku warstw
23. rekonstrukcja ewentualnych laserunków na srebrzeniach z wykorzystaniem barwionych lakierów szelakowo - żywicznych
24. zabezpieczenie werniksem retuszarskim oryginalnych partii polichromii
25. rekonstrukcja malarska polichromowanych fragmentów ołtarza i rzeźb metodą punktowania kreską bądź kropką przy użyciu farb akwarelowych (Schmincke) i żywicznych, bądź ketonowych (Maimeri)
26. zabezpieczenie werniksem końcowym (satynowym) polichromowanych części ołtarza (werniksy akrylowe Talens, Schmincke, Windsor & Newton)
27. montaż poszczególnych elementów ołtarza w kościele
28. wykonanie konserwatorskiej dokumentacji końcowej

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
W ŁODZI

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
Ołtarz Św. Salomei w kościele p. w. Św. Anny w Smardzewicach

Konserwacja obrazów:

1. zdemontowanie obrazów, przygotowanie do transportu i przewiezienie do pracowni
2. zabezpieczenie słabszych partii polichromii wraz z zaprawą bibułką japońską (na 2% metylocelulozie)
3. podklejenie spękań warstwy malarskiej w obrazie na desce
4. zdjęcie obrazu na płótnie z krosien (nie dotyczy podobrazia drewnianego)
5. usunięcie zabrudzonego werniksu i ewentualnych przemalowań
6. prostowanie i konsolidacja na stole dublżowym, roztwór Beva 371, (dotyczy obrazu na płótnie),
7. wykonanie reperacji lokalnych podobrazia płóciennego, oraz drewnianego
8. uzupełnienie kitów i ich opracowanie fakturalne zgodnie z siatką spękań występującą na obrazach (kolejność czynności zawartych w punkcie 6 , 7 ,8 uzależniona od stanu zachowania warstwy malarskiej)
9. wykonanie ewentualnego dublżu, roztwór Beva-371 (przeprowadzenie zabiegu uzależnione od wytrzymałości mechanicznej oryginalnego płótna)
10. nałożenie werniksu retuszarskiego i wypunktowanie obrazów farbami akwarelowymi i żywicznymi Maimeri (laserunki), lub ketonowymi (Maimeri),
11. ponowne nabicie wyprostowanych płócien na krosna lub deskę (wybór metod uzależniony od efektów konsultacji z komisją konserwatorską)
12. nałożenie werniksu końcowego na obrazy (z uwagi na oświetlenie ołtarza wskazany werniks półmatowy-satynowy

mgr Piotr Jabłoński
Konservacja i Restauracja
Dzieł Sztuki
ul. Strumykowa 11, Głogowo,
87-123 Dobrzejewice
tel. 607 978 713, e-mail: p.jablonski.kons@o2.pl

